

УДК 37.011.31:316.444.5

Твердохліб Г. В.

ПРАКТИКА ПРОФЕСІЙНОЇ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ ВЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ В УМОВАХ ІНШОМОВНОГО ОСВІТЬОГО СЕРЕДОВИЩА

А Розкрита сутність професійної самореалізації вчителів іноземних мов, доведена необхідність активізації їхнього іншомовного потенціалу. Уточнена сутність поняття «іншомовне освітнє середовище» та його характеристики. Наведені приклади організації професійного спілкування в освітньому процесі на засадах діалогу й партнерства.

Ключові слова: професійна самореалізація особистості; вчителі; іноземні мови; іншомовне професійне спілкування; міжнародне співробітництво

Актуальність проблеми. Інтеграція України до європейського та світового простору, поширення ідей міжнародного співробітництва та розуміння взаємовигоди від нього зумовлюють необхідність створення іншомовного освітнього середовища. Оволодіння мовою міжнародного спілкування дозволяє людині ширше розкривати власний потенціал, розширювати межі професійного самовизначення, знаходити однодумців за межами країни, влаштувати сімейне й трудове життя. Мова є дієвим засобом спілкування у діалозі культур і цивілізації сучасного світу. Завдяки іноземним мовам розширюється географія придбання освіти й працевлаштування, відкривається доступ до іноземних сайтів і друкованих праць, відбувається стажування за кордоном.

Сучасний учитель іноземної мови має докорінно переосмислити свою роль в освітньому процесі з урахуванням новітніх рис суспільства: розвиток оновленого інтелекту та усвідомлення, що англійська мова є лідером у міжнародному спілкуванні. Разом з тим, навчання іноземної мови має бути зорієнтованим на розвиток мотивації виявлення та формування комунікативних умінь і навичок учнів у всіх видах мовленнєвої діяльності.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Дотичними до дослідження є сучасні підходи до вивчення проблеми професійної самореалізації вчителів у системі методичної роботи з позиції акмеологічного підходу (С. Кіриченко, Т. Куценко, К. Поселецька, Л. Рибалко, Р. Черновол-Ткаченко) [3–6]. Питання формування іншомовної компетенції вивчали вчені й методисти Ю. Авсюкевич, О. Біляєв, Є. Головобородько, Ю. Караулов, Т. Ладиженська, Л. Мацько, Н. Пашківська, М. Пентиліук. Інтерактивні освітні

технології досліджували Є. Коротаєва, В. Мельник, О. Пометун, Г. Селевко, Л. Шелестова [1]. На перевагах застосування інтерактивних методів у процесі вивчення іноземних мов наголошують учені А. Люта, О. Пометун, Л. Пироженко, Л. Шелестова. Труднощі, що пов'язані з формуванням іншомовної компетентності суб'єктів освітнього процесу, виявляли О. Аршавська, О. Беляєв, М. Коць.

Однак у дослідженнях недостатньо розкрито потенційні можливості іншомовного освітнього середовища для професійної самореалізації вчителів іноземних мов, бракує подібної практики.

Мета статті – довести значущість іншомовного освітнього середовища для професійної самореалізації вчителів іноземних мов; назвати прийоми, методи, форми, що підвищують ефективність професійної самореалізації вчителів іноземних мов на практиці.

Викладення основного матеріалу. У дослідженні нами розкрита сутність професійної самореалізації вчителів іноземних мов як процес активізації власного іншомовного потенціалу, засвоєння й трансляція знань і вмінь організації іншомовного освітнього середовища, коригування власних результатів і презентації найвищих досягнень професійної діяльності. Практику професійної самореалізації вчителів іноземних мов розглядаємо як активізацію потреб професійної самореалізації засобами іншомовного спілкування, стимулювання цих учителів до самовдосконалення їхнього іншомовного потенціалу, формування вміння самопрезентації в іншомовному середовищі в закладах загальної середньої освіти.

У дослідженні уточнюємо поняття «іншомовне освітнє середовище» як комфортні умови для самореалізації

учасників освітнього процесу під час спілкування, обміну навчальною та професійною інформацією, оволодіння й використання іноземних мов, побудови діалогу й співпраці на засадах партнерства. До його характеристик відносимо професійне й педагогічне спілкування, діалогічну взаємодію між учасниками освітнього процесу з метою обміну інформацією професійного характеру, використання рідної та іноземних мов для встановлення контакту й партнерських стосунків у професійній діяльності, виявлення комунікативних здібностей комунікантів і формування їхньої комунікативної, мовленнєвої, іншомовної компетентностей.

Іншомовне освітнє середовище утворюють учасники освітнього процесу, між якими мають сформуватися такі міжособистісні взаємини, щоб навчально-освітні завдання розв'язувалися на високому рівні засвоєння, застосування, перенесення в нові умови життєдіяльності й ринку праці. Головним комунікантом у такому середовищі є вчителі іноземних мов. Оволодіти іншомовною комунікативною компетентністю, не перебуваючи в країні, мова якої вивчається, досить складно. Безумовно, від учителя, його професійної майстерності й іншомовного потенціалу залежить якість навчання школярів іноземним мовам, ефективність формування вміння спілкуватися з носіями мови, тобто мовою, яка вивчається, читати те, що написано, розуміти на слух те, що говориться в звичному темпі, говорити і писати так, щоб розуміли носії мови.

Іншомовне освітнє середовище функціонує завдяки організації іншомовного спілкування учасників освітнього процесу. Також нами уточнена сутність поняття «іншомовне професійне спілкування» як здатність суб'єктів освітнього процесу здійснювати комунікативну взаємодію на мові іноземних країн, обмінюватися досвідом професійної діяльності, розкривати й доповнювати власний іншомовний потенціал.

Знання й уміння професійної самореалізації вчителі іноземних мов і з інших навчальних предметів набували в іншомовному середовищі завдяки проведенню авторського спеціального курсу «Теорія і практика професійної самореалізації вчителів іноземних мов в іншомовному освітньому середовищі». До проведення такого спецкурсу залучалися методисти, вчителі, керівники закладів загальної середньої освіти. Також розкриття й збагачення іншомовного потенціалу відбувалося під час проведення колективних форм роботи та на засіданнях методичних об'єднань учителів іноземних мов.

Активізація потреб професійної самореалізації вчителів іноземних мов засобами іншомовного спілкування відбулася шляхом усунення перешкод, що заважають максимально повному розкриттю їхнього іншомовного потенціалу. З цією метою проводили тренінг професійного самопізнання, у процесі якого вчителі виконували вправи «Я людина», «Ти про мене ще не знаєш...», «Автопортрет», «Хто я?», «Взаємне інтерв'ю» [7]. Виявленню особистих уявлень,

цінностей, потреб й емоцій була присвячена лекція на тему «Професійна «Я-концепція» вчителя», на якій вибудовували самоконцепцію стосовно внутрішнього потенціалу та його розкриття в іншомовному освітньому середовищі.

До засобів іншомовного професійного спілкування відносимо використання на заняттях з іноземних мов автентичних відеофільмів, пісень, газетних статей, які розширюють межі професійної самореалізації вчителів.

Позитивним виявилось залучення вчителів іноземних мов до обміну доробками з питань створення іншомовного освітнього середовища з колегами району, міста під час проведення різноманітних колективних форм роботи (семінар «Онлайн мережі як потужний стимул для вивчення іноземної мови і підвищення рівня використання інформаційно-комунікаційних технологій»), відвідування методичних семінарів учителів міста, презентації на власних блогах новинок не лише з методики викладання іноземних мов, але й досвіду побудови міжособистісних взаємин із колегами, учнями й батьками на партнерських засадах.

Результативними виявилися засідання методичних об'єднань учителів іноземних мов і педагогічних нарад для всіх учителів, на яких розглядалися питання: «Створення іншомовного освітнього середовища як запорука відкритих і партнерських стосунків»; «Іншомовна компетентність учителів різних напрямів підготовки»; «Вимоги до участі суб'єктів освітнього процесу в міжнародних освітніх проектах»; «Співробітництво в освіті: теорія і практика».

Стимулювання учителів іноземних мов до самовдосконалення їхнього іншомовного потенціалу відбувалося завдяки діалогічному спілкуванню, розробленню й використанню інтерактивних технологій, виявленню лідерських і організаторських здібностей. Педагоги вивчали методичний досвід учителів іноземних мов, відвідували уроки молодих учителів, заняття школи молодого вчителя. Описаний досвід удосконалювали, розвивали шляхом інтеграції в інші предмети навчального плану. Розповсюдження досвіду відбувалося завдяки обміну досвідом між педагогічними працівниками закладу на засіданнях педагогічної ради, методичних об'єднань, методичних заходах; шляхом опрацювання дидактичних матеріалів; розробок методичних рекомендацій; при роботі з батьками; через випуск методичного бюлетеня, підготовки та публікації статей відповідного змісту в газетах, журналах; розміщення доробок на сайтах чи блогах.

Відвідування уроків англійської мови Ю. Ракітіної, аналіз її портфоліо свідчать про те, що вчителі іноземних мов постійно намагаються вдосконалювати власний потенціал. На думку цього вчителя у сучасному мовному просторі комунікативні технології стали невід'ємною частиною спілкування, отримання інформації, розвитку творчих здібностей і самоосвіти. Упровадження комунікативних технологій в освітній процес стимулює пізнавальну активність до навчальної діяльності, сприяє формуванню інформаційної культури. Необхідно внести кардинально нове у звичайні

форми роботи вчителя, що сприятиме цікавому і повнішому, всебічному розкриттю, зрозумілішому поданню навіть дуже складного навчального матеріалу, і тим самим допоможе скоротити навчальний час для успішного вивчення теми. Комунікативна технологія орієнтована на організацію навчання, адекватного процесу реального спілкування завдяки моделюванню основних закономірностей мовленнєвого спілкування, а саме: 1) діяльнісний характер мовленнєвого спілкування, що втілюється в комунікативній поведінці вчителя як учасника процесу спілкування та навчання, і в комунікативно вмотивованій, активній поведінці учня як суб'єкта спілкування та навчання; 2) предметність процесу комунікації, яка має бути змодельована обмеженим, але точно визначеним набором предметів обговорення (тем, проблем, подій); 3) ситуації спілкування, що моделюються, як найтипівіші варіанти стосунків учнів між собою; 4) мовленнєві засоби, що забезпечують процес спілкування та навчання в даних ситуаціях.

Використання ІКТ давало змогу відійти від традиційних форм навчання іноземних мов, підвищувати мобільність у засвоєнні інформації, оптимізувати засвоєння мовних структур граматичних правил, долати монотонність у викладенні іноземних мов, поєднувати інформаційну компетентність з іншомовною культурою.

Навчальні онлайн-платформи, що набувають популярності як засіб мобілізації й активізації потреб у вивченні іноземних мов, інтегрують процеси навчання, працевлаштування, планування кар'єри, доступності неперервної освіти, самоосвітньої діяльності. Цінним є те, що спілкування з іншими учасниками онлайн-платформи дозволяє створити іншомовне освітнє середовище, вдосконалювати методичний потенціал, накопичувати інструктивно-дидактичний матеріал, розвивати комунікативні й організаторські компетенції вчителів іноземних мов.

Стимулювальним ефектом володіють нові форми іншомовного спілкування, що відбувається під час бесід, дискусій, диспутів, інтерв'ю, конференцій, круглих столів, рецензування, спілкування завдяки електронній пошті та Інтернет з наступним обговоренням отриманої інформації, рольовим іграм, вікторинам, драматизації, перекладам (синхронні, послідовні чи дослівні, художні).

Педагогічну цінність іншомовного середовища підсилювала освітня проектна діяльність учителів, а участь у таких проектах виховувала культуру спілкування, вміння коротко й доступно формулювати й висловлювати думки, враховувати думки партнерів і знаходити компроміс у загальних справах, сприяла формуванню міжособистісних взаємин на правах рівноцінних партнерів і компаньйонів. Учителів іноземних мов долучали до створення освітніх інноваційних проектів. У межах Східного партнерства Європейського Союзу та принципу «сприяння зв'язків між людьми» діє програма «eTwinning». Серед 78 українських шкіл та 218 вчителів, зареєстрованих у програмі, є навчальні заклади Шевченківського району м. Харкова. Це Харківський ліцей

№ 89 та Харківська гімназія № 6 «Маріїнська гімназія», які співпрацюють зі школами Польщі, Греції, Румунії, Чехії та Португалії. Учителі з різних країн діляться досвідом, вивчають нові підходи у навчанні. Школярі отримують знання та можливість удосконалювати англійську мову.

Технологія співпраці дає учням можливість навчатися у взаємодії один з одним, застосовуючи набуті знання та досвід спілкування. За рахунок використання технології співпраці на уроках англійської мови більше часу витрачається на розвиток говоріння. Прикладами вживання технології співпраці на уроках мають бути такі: спільна робота за різними частинами тексту із подальшим обговоренням, групові проекти, такі ігри як «Поясни новому учню» або «Знайди та виправи помилку».

Ефективність виробленої системи підготовки до уроків доводять такі результати: учні із задоволенням відвідують уроки, охоче виконують домашні завдання, зацікавлено беруть участь у навчальних проектах, мають достатній і високий рівень навчальних досягнень, стають учасниками та переможцями Всеукраїнського конкурсу з англійської мови «Гринвіч» та Міжнародного ігрового конкурсу «Британський Бульдог».

Формування вміння самопрезентації в іншомовному освітньому середовищі в закладах загальної середньої освіти. Учителів переконували в тому, що презентація сприяє не лише формуванню вмінь говоріння, читання, аудіювання та письма, але й сприяє розвиненню логічного мислення, організації мовлення, його логічної побудови й структурування, постановці мети, викладенню висновків, навчає різним прийомам отримання і передавання інформації через тембр голосу, темп мовлення, рухи. Розробляли алгоритм самопрезентації, використовуючи досвід ученої Ю. Авсюкевич [1], яка до вступу самопрезентації віднесла такі елементи, як: привітання; привернення та утримання уваги; тема презентації; мета та основна ідея презентації; поєднання теми презентації з професійними інтересами слухачів; демонстрація компетентності мовця з предмета презентації; план презентації. На її думку основна частина може складатися з одного до трьох пунктів; заключна частина має містити: короткий виклад розкритої у презентації інформації та візуалізація результатів; підведення підсумків; висловлення подяки слухачам і пропозиції ставити питання.

Самопрезентація відбувалася у форматі блогу як інформаційною технологією, що підтримує функціонування в Інтернеті невеликого WEB-сайту, WEB-оглядача, що містить особистий щоденник учителя, його мережевий журнал подій, до якого він додає подані у зворотному хронологічному порядку ті чи інші записи, зображення або об'єкти мультимедіа. На сторінках блогу вчителі розміщували інформацію про ідеї співробітництва в освітньому середовищі. Вони вели переписку з колегами, учнями, батьками іноземними мовами.

Результати дослідження. Проведений аналіз наукової літератури з проблеми професійної самореалізації вчителів іноземних мов в умовах освітнього середовища. Доведена необхідність активізації потреб професійної самореалізації вчителів іноземних мов засобами іншомовного спілкування. У межах стимулювання таких учителів до самовдосконалення їхнього іншомовного потенціалу запропоновано авторський спеціальний курс «Теорія і практика професійної самореалізації вчителів іноземних мов в іншомовному освітньому середовищі». Формування вміння самопрезентації в іншомовному освітньому середовищі сприяло підвищенню рівнів професійної самореалізації вчителів іноземних мов.

Висновки. Таким чином, розкрито сутність професійної самореалізації вчителів іноземних мов як процес активізації власного іншомовного потенціалу, засвоєння й трансляції знань і вмінь організації іншомовного освітнього середовища, коригування власних результатів і презентації найвищих досягнень професійної діяльності. Уточнене поняття «іншомовне освітнє середовище» як комфортні умови для самореалізації учасників освітнього процесу під час спілкування, обміну навчальною і професійною інформацією, оволодіння й використання іноземних мов, побудови діалогу й співпраці на засадах партнерства. Наведені

приклади з практики професійної самореалізації вчителів іноземних мов і досягнутих ними результатів.

У подальшому дослідженні доцільно було б розробити критеріальну характеристику (критерії, показники, рівні) професійної самореалізації вчителів іноземних мов.

Список використаних джерел

1. Авсюкевич Ю. С. Методика навчання презентації англійською мовою студентів економічних спеціальностей: автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. пед. наук : спец. 13.00.02. Київ, 2009. 21 с.
2. Брик Т. О. Формування вмінь іншомовного професійного спілкування майбутніх офіцерів у вищих військових навчальних закладах: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Харків, 2008. 236 с.
3. Кіриченко С. В. Матеріали до проведення навчально-методичного семінару «Теорія і практика організації освітньо-проектної діяльності вчителів загальноосвітніх навчальних закладів»: навч.-метод. посіб. Харків, 2016. 125 с.
4. Куценко Т. В. Авторська програма розроблення й упровадження педагогічних умов професійної самореалізації вчителів у системі методичної роботи загальноосвітніх навчальних закладів. Харків, 2014. 64 с.
5. Поселецька К. А. Підготовка майбутніх учителів філологічних спеціальностей до професійної самореалізації: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Вінниця, 2016. 339 с.
6. Рибалко Л. С., Черновол-Ткаченко Р. І., Куценко Т. В. Акмеологічні засади професійної самореалізації вчителів у системі методичної роботи загальноосвітніх навчальних закладів: колективна монографія. Харків, 2017. (Бібліотека журналу «Управління школою»; Вип. 7 (174)). 127 с.
7. Тренінг спілкування. Упоряд. Т. Гончаренко. Київ, 2004. 120 с.

Дата надходження до редакції
авторського оригіналу: 24.01.2018

Твердохліб А. В. Практика профессиональной самореализации учителей иностранных языков в условиях иноязычной образовательной среды.

А Раскрыта сущность профессиональной самореализации учителей иностранных языков, доказана необходимость активизации их иноязычного потенциала. Уточняется понятие «иноязычная образовательная среда» и её характеристики. Приведены примеры организации профессионального общения в образовательном процессе посредством диалога и партнёрства.

Ключевые слова: профессиональная самореализация личности; учителя; иностранные языки; иноязычное профессиональное общение; международное сотрудничество

Tverdokhlib G. V. Practice of professional self-realization of foreign languages teachers in conditions of foreign educational environment.

S The article reveals essence of foreign languages teachers professional self-realization, proves necessity of activation of their foreign languages potential. The term of foreign educational environment and its characteristics are specified. There are given examples of professional communication organization in educational process through dialogue and partnership.

Key words: professional self-realization of a person; teachers; foreign languages; foreign professional communication; international cooperation